

Handi Péter

COULEUR LOCALE

2019-08-19 | NOVELLA

A ház harmadik emeletén laktunk. Ablakaink az udvarra néző gangra nyíltak. Ő késő délutánonként érkezett haza, hóna alatt mappával, kis idő múltán kikönyökölt az ablakba és cigarettázott. Én akkoriban, úgymond, lelki és egzisztenciális krízisen mentem keresztül: a válás és anyagbeszerzői állásom elvesztése az ötvenes évek elején sok mindent megmagyaráz. Egyetlen birtokom a nagybátyámtól örökölt egyszoba-konyhás lakás volt.

Talán túl fiatalon és elhamarkodottan házasodtam. Gizivel ugyanannál a vállalatnál, a „Kábel- és Huzalértékesítő”-nél dolgoztunk, én mint raktárnok, ő a bérelszámoláson. Gizi már vagy két éve volt a vállalatnál, én fél éve, miután származásom miatt nem vettek fel egyetemre. Egyszer munka után együtt vártunk a villamosra, de közlekedési baleset miatt nem jött, és egy presszóban folytattuk az ismerkedést. Gizi elpanaszolta, hogy szüleivel és két testvérével lakik a kétszobás tanácsi bérlakásban, nincs magánélete, állandó a zaj és veszekedés, reggelente sorban állnak a fürdőszoba előtt...

Az esküvő után nemsokkal megértettem, hogy nem a szerelem vezette: a lakásom után vágyakozott. S mert nem lett az övé, mérgében megfúrt a vállalatnál, pedig éppen akkoriban emelkedtem raktárosból anyagbeszerzővé.

Szomszédom délutánonként az ablakpárkányra könyökölve nézelődött, fejét néha jobbra-balra billentette, mintha valami különösét látna, holott a gang és az udvar sivárságában nem találhatott semmi érdekeset. Persze, köszöntöttük egymást mint lakótársak, egy biccentés, árnyalatnyi mosoly, aztán visszahúzódott szobája mélyébe.

Egyik délután átsétáltam a gangon az ablakához, bemutatkoztam. – Bérczi István – nyújtott kezet. A mappáról ítélve úgy gondoltam, mérnök vagy könyvelő, aki pluszmunkát hoz haza a vállalatától. De mielőtt érdeklődhettem volna, ő kérdezett a körülményeimről. Meséltem. Az ember magányosan szószátyárrá válik. Figyelmesen hallgatott, és szinte szórakozottan megjegyezte: – ... Szóval munkanélküli.

– Jelenleg.

– Tudja, hogy a munkanélküliség bűncselekmény?

Tudtam, hogy mindenkinek dolgozni kell, bejelentett állást igazolni, ezt nemcsak a személyi igazolványba, a munkakönyvbe is bevezették, és azt is, hogy miért szakadt meg a foglalkoztatottság. De hogy bűncselekmény! Ez túlzás. Gyanakodtam, hogy szomszédom hivatalos személy, detektív talán, öntudatos erkölcscsősz – mindenesetre védekeztem:

– Tudom persze, hogy a munkakerülés... nem szép...

– Jó lesz vigyázni – emelte fel tanárosan a mutatóujját és kacsintott. Akkor esett le, hogy viccel. Megkönnyebbültem, de végére akartam járni a dolognak.

– Mi van abban a mappában? – érdeklődtem az ablakpárkány mellett fekvő csomagra bökve.

– A tatai tó. Kívácsi rá?

Bólintottam. A férfi kihúzott egy széles papírlapot, és elém terítette a párkányra. Grafit vagy szénrajz volt, erős, fekete kontúrok, szabályosan kerek tó, a víztömeget csak néhány hullámszó vonal jelezte, a tó peremén hegyvonulatok húzódtak.

– Maga Tatáról való? – érdeklődtem.

– Onnan. Tatatóváros, ahogy hivatalos.

– Maga rajzolta?

– Nem. Egy földim. Tetszik?

– Nagyon jó a tó – dadogtam elismerően. – Az ember beleképzeli a vizet..., pedig nincs is megrajzolva.

– Jól látja. A tó nincs megrajzolva. A grafikus a tájat, a táj hangulatát ábrázolta.

István váratlanul becsukta a mappát, és mintha hívták volna, bezárta az ablakot. Eloldalogtam.

Ősszel a lakás hideg lett, és tüzelőre már nem volt pénzem. Egyre sűrűbben látogattam szüleim belvárosi, kétszobás lakását. Ők reggeltől estig műselyem kendőket festettek, maszekoltak. Elköltözésem után a szobám lett a kendőfestő műhelyük. Nem voltunk felhőtlenül jó viszonyban. Hevesen ellenezték házasságomat, az esküvőre sem jöttek el. Apám annak idején otrombán kiabált: – Ha nő kell neked, menj kuplerájba! Minek belerohanni a cőreszbe?!

Utólag kénytelen voltam igazat adni nekik. A megszegyenülés azonban nem akadályozott, hogy elfogadjam segítségüket, a meleg lakást és a meleg leveseket, a fürdőt. Szerencsémre ezt természetesnek vették, anyám gyakran megsimogatott, és fölém hajolva súgta: szeretünk.

Munka után kellett nézmem, és nemigen válogathattam. Egy építővállalathoz vettem fel rész-munkaidőben. Triciklivel szállítottam az építőanyagokat nyolctól kettőig. Tisztított téglát, szögtelenített faléceket, meszet, gittet. Havi fizetésem épp elég volt a tengődésre. A munka sem volt könnyű, alig vártam a két órát, hogy leadhassam a járgányt, és lelépjek. Néha egyenesen hazamentem, néha anyámékhoz, ahol megetettek.

Egyszer a Józsefvárosban kellett leadnom a járgányt, s valahol a Népszínház utcánál betértem egy presszóba. Korábban ez volt a Simplon kávéház. Üldögéltem a kávémmal, s a lányokat nézegettem. Figyeltem, ahogy rejtelmesen el-eltűntek férfiakkal. Ábrándozásomból rekedt hang rezzentett fel. Alacsony, borostás, sálakba burkolt öregember ült le asztalomhoz anélkül, hogy helyet kért volna. A hang tulajdonképpen rekedtes köhögés volt, mire felnéztem, már elfészkelődött a másik székben, és mint régi ismerős előtt, nyitotta a táskáját.

– Ezt nézze meg, ilyen ritkán látni! –

Halványbarna csomagolópapírból egy képet bontott ki. A papíron színes kriksz-krakszok dülöngéltek mértani formákban, piros, zöld, lila gömbök, helyenként fekete vonalak. A férfi kérdően nézett rám.

– A gyerek csinálta? – kérdeztem udvariasan.

Vizsgálódva végigmért.

– Tudja, fiatalember, hogy mi az absztrakt?

– Nemigen...

– Hát ide figyeljen..., absztraktot ma nem is láthat tárlatokon.

– Nem járok kiállításokra.

– Szerencsés ember – vágta rá, és közelebb hajolt. – Ott csak öntudatos gépeztergályosokat és sztahanovista szövönőket látna. Kis szerencséivel kohóból ömlő folyékony acélt...

Eszembe jutott az ablakpárkányon könyöklő István mappája a tó-rajzzal.

– Rádi Gábor a nevem – mondtam félig felemelkedve székemből, és kezet nyújtottam. Puha, húsos tenyere volt.

– Anonymus – mondta.

– Anonymus? – ingatta fejét mosolyogva István, akinek még aznap elmeséltem találkozásomat a valahai Simplonban. – Ismert kolléga. Nem gyűjt, hanem továbbad. – Na, jöjjön be! Iszunk egy pertut...

A szobában ebédlőasztal volt, négy székkal, falhoz tolt kinyitható fotelágy könyvespolcok. A polcok alsó részében fiókok és szekrények. István pálinkásüveget meg két stampedlit tett az asztalra.

– Szilvapálinka – kacsintott. – Kóser. Szervusz.

Felhajtottuk a torokégető italt. Leültünk, én az egyik székre, ő a fotelba. Végre megkérdezhettem:

– Te mit csinálsz? Hol dolgozol?

– Jó kérdés – bólintott. – Én, kérlek, afféle lógós vagyok... Nincs bejelentett munkahelyem. A szenvedélyemnek élek... és mások szenvedélyének. De mielőtt egyre rejtélyesebb lennék: képekkel kereskedem, festményeket adok-veszek-közvetítek, igen, leginkább közvetítek... Nem egyszerű manapság festményekkel foglalkozni. Gyűjteni még nehezebb. A prolik, a kisiparosok általában bélyeget gyűjtenek vagy porcelán békákat... De azért van, aki nem tudja, hova tegye a pénzét.

– Nekem nem lenne gond...

- Miért, mit csinálnál sok pénzzel?

- Tudom is én... cuccokat vennék..., jó ételeket, elmennék a Balatonhoz...

Adományozó: Roberto Urban

Erre figyelte.

- Szereted a Balatont?

- Ki nem?

- Várj csak...

Az egyik szekrényfiókból kopottas fedelű albumot húzott elő. Kinyitotta.

- Lapozz bele! Tetszik?

Az album legtöbb festménye a Balatont ábrázolta. Egyszer, gyerekkoromban nyaraltam a tó partján, Akarattyán. Anyámék „kiadtak” néhány hétre egy házaspárhoz, akiknek szőlőjük és borospincéjük volt a hegyoldalban. Két, velem egykorú fiukkal szaladtunk le a tóhoz, locsogtunk a nádasban, úszkáltunk, és a nádaktól takarva mutogattuk egymásnak fütyülőinket. Amikor késő délután hazafelé indultunk, a tó csillogott, a finom légremegés meghajlította a fák keskenyebb ágait, pedig még szellő sem járt a vidéken... Az egyik festmény idézte fel a képet: a tavat, és a felette lebegő, leheletnyi szürkéséget, a távolban alig kivehető fehér vitorlás, az előtérben fűzek...

– Egry festette – bökött István a képre. – Egry József.

Bérczi eztán bevezetett a festészet világába, korszakokról mesélt, irányzatokról, klasszikus és modern képek reprodukcióit mutogatva magyarázott, mik a festőiskolák jellemzői. Amikor a modernekről beszélt, észrevehetően halkabbra fogta, és közelebb hajolt.

– Itt is dolgoznak remek festők..., de nem engedik kiállítani a műveiket...
Megélhetésük sincs... mégsem hajlandók *úgy* festeni. Érted?

– Kik azok?

– Mindegy..., nem érdekes! – legyintett.

– Hogyhogy? Ismered őket?

Ismét legyintett, és nem válaszolt. Mintha megbánta volna, hogy ennyit is mondott.

Egyre több időt töltöttem festmények előtt. Munka után múzeumokba jártam, de elégedetlenül panaszkodtam Istvánnak.

– Persze... Az igazi látnivalók lakásokban vannak. Magánlakásokban. Meg az utcán.

– Utcán?

- Ott. Útközben.

- Hogyhogy?

- Útban a bizományiba...

Éreztem, jobb, ha nem faggatom. Viszlátoztunk, és a gangon átmentem az otthonomba. Akkor láttam utoljára.

Az őszi esők és a szél jócskán megnehezítették munkámat. A munkások a lerakóhelyeken, az állványok és malteros tartályok körül, a szabad ég alatt üres hordókban gyújtottak tüzet, ott melegedtek. Két fuvar között néha én is oda csapódtam gémberedett ujjaimat melengetni. Több délutánt töltöttem a józsefvárosi

csehóban is. Néha megpillantottam Anonymust, rendszerint szuszogva rogyott le a székbe, feketekávét rendelt, és a táskájából előhalászott papírokba merült. Tudomást sem vett rólam. Egyszer azonban kifelé menet hozzám hajolt, és bizalmasan suttozta:

– Ne vegyen tőle szőnyeget...

Körülnéztem. Két asztallal arrébb alacsony, sovány öregember kávézott, és sietősen lapozgatott egy noteszben. Ahogy Anonymus kilépett az utcára, a férfi felállt, megrázta magát, lódenkabátjáról hamu hullott a földre. Asztalomhoz bukdácsolt – akkor láttam, hogy csámpásan lép, balfelé sántít.

– Szabadna egy szóra, fiatalember – kezdte régiesen, és az üres székre mutatott.

– Kérem – udvariaskodtam ugyancsak régiesen.

– Gratzer Lajos – mondta.

Én is bemutatkoztam.

– Ne vegye tolokodásnak, hogy így, ismeretlenül megszólítom, némi információ, pár ártatlan adat után szaladgálok a városban..., talán segíthet... Van orvos vagy ügyvéd ismerőse?

– Senki.

– Nagyon sajnálom. Tudja, én olyan cikkekkel kereskedem, amelyeket manapság csak orvosok vagy ügyvédek vásárolnak. Például perzsák, ilyesmik...

– Szőnyegek?...

– Na igen, várjon csak... – zsebéből cigarettát és öngyújtót kapart elő, felém nyújtotta, de jeleztem, hogy nem dohányzom. Rágyújtott, az első slukkot hosszan az ajtó felé fújta. – Például van nálam most egy Tebríz 39×34, gördesz csomózású... megér

nyolcvanezret. De kinek van manapság ennyi *főösleges* pénze?! Amikor az átlagfizetés ezer körül mozog... Egy orvos, teszem azt, egy sebész megengedheti. Érti mire gondolok?

– És ha nincs szüksége szőnyegre?

– Ha ráakadok egy doktorra, addig beszélek neki, míg szüksége lesz... Azt csak bízva rám. Nekem az kell, hogy valaki ismerje, és hivatkozhasak rá...

– A bizományi is átvénne – jegyeztem meg naivan. Gratzner hátrahőkölt a székben, ideges ujjrángatózásokkal elnyomta a cigarettacsikket.

– Ne nézzen mazsolának! – sziszegte, és otthagytott.

Alig voltam otthon. Apáméknál aludtam a régi szobámban, miután megvacsoráztattak. De néhány nap múltán a munkából egyenesen haza mentem. A lakás komor és hideg volt. Gondoltam, átnézek Istvánhoz. Dupla ablaka zárva, az eddig nem látott függöny nem engedett belátást. Amint mentem vissza, kinyílt István másik szomszédjának ajtaja, és a lakó – alacsony, hasas férfi – kiszólt:

– Mit akar?

– Istvánt keresem...

– Keresheti. Mások is keresték.

Még az este lementem a házmesterhez. Gálné, a felesége volt csak otthon. Amikor Istvánról érdeklődtem, kinézett mögém az udvarra, majd intett, hogy lépjek be. Az ajtó a konyhába nyílt, a sparherten veres zománcú fazékban fortyogott valami hagymás étel.

– Hát nem tudja? Bérczit keresték...

– Kik?

– Hát a detektívek ...

– Miért?

– Ezt ne tőlem kérdezze. Az uram volt itthon..., én kiszaladtam a boltba.

– Azért csak tudja, mit mondtak az urának? – próbálkoztam.

Az asszony a sparherthez lépett, konyharuhával felemelte a fazékról a fedőt, megkavarta az ételt.

– Valami kép-ügy miatt. Többet nem tudunk.

Kóválygott a fejem, régen olvasott regények visszatérő mondata jutott eszembe: *megpróbálta összeszedni gondolatait*. De hát mi közöm mindehhez?? Mit tudok én? Csak egy lakó vagyok, egy lakótárs, ez minden.

Egyszer Gizivel is voltunk múzeumban, csak úgy betértünk, mert a Városligetből jövet eleredt az eső. Nem emlékszem, milyen kiállítást láttunk, virágcsendéletek és történelmi jelenetek, meg kis márványszobrok karcsú faállványokon... Gizinek ezek tetszettek, a márványból formált fehér fodrok. Nekem inkább egy festmény: virágváza egy abroszos asztalon, a tarka virágszálak valahogy befejezetlenül meredtek... A befejezetlenség, és ahogy akkor gondoltam, a *kidolgozatlanság* nyugtalanított. A festőnek hirtelen más dolga akadt, otthagya a vásznát. De mintha megérintett volna az is, amit *nem ábrázolt*, mégis érezhető volt az ég felé keskenyedő ágak láttán.

Elhatároztam, hogy néhány napra újra apámékhoz költözöm. Mikor beállítottam, épp a rádió mellett ültek, anya szórakozottan pamutot gombolyított, apám azonban feszülten figyelt.

– ... még hogy kém volt ez is!

– Mi újság? – kérdeztem.

- Psszt! - suttogta anya -, a Szabad Európa...

- Itt maradnék néhány napig. Otthon hideg van...

Apa elcsavarta a rádiót.

- Persze, maradj - mondta enyhültebben. - Ilyenkor jobb együtt lenni.

A hangjában szokatlan aggodalmat éreztem.

Egyik reggel, amikor a tricikli felpakolására érkeztem, a raktárvezető elém sietett.

- Hagyd a fenébe - bökött a járgányra -, menj az irodámba..., már várnak.

Azt sem kérdeztem, kicsodák. Ahogy hajtottam be magam mögött az ajtót, egy kabátos kar megelőzött. Ketten voltak az irodában, két férfi, kalapban, kabátban. Az egyik a raktáros íróasztala mögött ült, a másik állt, a dossziékat tartalmazó polchoz dőlve unottan méregetett.

- Jó reggelt! - hajolt az ülő férfi egy nyitott füzet fölé. - Maga, ugye, Rádi Gábor?
Rendőrség - villantott fel kabátja belső zsebéből egy keményfedelű lapot, majd rögtön visszacsúsztatta. - Ismeri Bérczi Istvánt?

- Igen. Egy házban lakunk.

- Jól ismeri?

- Felületesen...

A férfi az arcomba nézett.

- Mennyire felületesen?
- Mint egy lakótárs... ugyanazon az emeleten...
- Járt már a lakásában?
- Egyszer-kétszer...
- Miről beszélgettek?
- Képekről... festőkről...
- Másról nem?

A fejemet ráztam. A másik nyomozó ellökte magát a polctól, társa mellé lépett, és az asztal oldala mellől felemelt egy vaskosabb csomagot. Leszakította a barna csomagolópapírt – vékony keretű festmény volt, kriksz-krakszok, egymást keresztező vonalak, erős színek. A lakkozott felület üdítően csillogott az iroda fényszegény terében.

- Látta már ezt az úgynevezett „festményt”?
- Nem láttam. Ez egy absztrakt...
- Micsoda?
- Nem élethű... Mindenki mást láthat benne...
- Igen? Hát akkor mondja el, hogy maga mit lát benne! – Egy irattartóval megtámasztotta a festményt az asztalon. – Nos, meséljen!
- Én úgy látom – reszeltem a torkom –, hogy ez... egy női test.

– Egy csaj?! – bődült fel a kopó, és két ujjal maga felé pörgette a képet. A másik is oda hajolt, kis ideig tanulmányozták a vásznat. – Magának nagy a fantáziája, vagy nőre éhes! Na, nem babusgatjuk tovább. A barátja lebukott, ezekkel a hülye képekkel megrakottan akart elszökni az országból. Már a határnál elkaptuk... Ez gazdasági és politikai bűncselekmény. Tudjuk, hogy haverok voltak... Gyerünk, beszéljen!

Adományozó: Mészáros Zoltán

Meglepett a hangváltás, talán ezért sem sikerült a megfélemlítés. Hallgattam.

– Na, mi lesz?!

– Semmit sem tudok Bércziről, csak festményekről beszélgettünk.

– Gondolkozzon! Hamarosan találkozunk.

Ezzel kiléptek az irodából.

Aznap délután bementem a kávézóba, hogy mielőtt összevernek, valami élvezetben legyen részem. Házasságom felbomlása óta amúgy is legtöbbet a szexről képzelegtem. Próbálkoztam a Simplon lányainál is, de a kért összegek meghaladták fizetőképességemet.

A presszóban kevesen voltak, csak a cigarettafüst, a rum és kávé illatkeveréke tanúskodott arról, hogy nemrég még nagyobb volt a forgalom. A gép mögött álló presszóslány látásból ismert. Most nem volt dolga, a pincér helyett ő jött az asztalomhoz.

– Mit hozzak?

– Valami erőset – mondtam.

– Dupla fél deci rummal? Jó lesz?

Bólintottam. A keverék nagyapára emlékeztetett, anyám apjára, aki bőséges ebédje vagy vacsorája után ezzel fejezte be az étkezést. Lakatosműhelyében egész nap trezorokat forrasztott-kalapált, hét lánya volt és egy nála jóval idősebb felesége. Szabad idejében kártyázni járt, hogy feledjen. Egyszer megszökött a családtól, Amerikába akart menni, a Nyugatinál épp felszállt a vonatra, kezében bőrönd, amikor egyik sógorával találkozott. „Hogy hagyhatod itt a családodat? Mi lesz velük, kolduljanak? Betevő falatjuk sem lesz, szegény árváknak...” Nagypapa lelépett a vonatról, és visszament a családjához. A rumos-fekete szürcsölésén kívül alig emlékszem rá. Egyszer halat evett nagy óvatosan, és lucsok volt a szakállán... Gyomorrák végzett vele még 1940-ben.

Jót tett a kevert, tisztult az agyam, és melegség járt át. Viszont megértettem, hogy nem mehetek haza a lakásomba egy nővel, mert valószínűleg figyelnek és lecsapnak... Egyáltalán, jobb ha nem megyek haza, se lánnyal, se anélkül. De a szüleimet kihagytam volna a rendőrségi ügyből.

Közben a szomszéd asztalhoz telepedett egy nő. Felnéztem. Különös, széles karimájú, fekete bársonykalapján toll, mint a vadászokén. Hosszú, kámzsa-szerű, állig gombolt

kabátjának anyagába szőröket préseltek. Ahogy leült, levette vékonykeretű szemüvegét, majd a kalapját is. Megrázta a fejét, rengeteg vörös haját. Akkor láttam, hogy nem fiatal, nálam jóval idősebb, negyvenen felüli. Feltűnt, mert annyira *nem idevaló* volt. Ez a prostituáltak és nyugdíjas hivatalnokok, kupicára betérő kéményseprők és házmesterek világa. Arcszíne is természetellenes, valami zsíros púdert kenhetett a bőrére. Kicsit arrébb húzódtam, hogy elférjen. Hálásan nézett rám. Nagyon fújva kigombolta a kabátját, alatta zöldes-fényes anyagból varrt ruha simult a testére. A ruhaanyagának különös, lilába-zöldbe váltó fényárnyalatai voltak, s a fémes sugarak hullámzottak rajta. Hosszabban nézhettem, mert a nő rám mosolygott.

– Sanzsán – mondta.

– Nagyon szép – bólintottam, ő meg szokatlanul mély alt hangon odaszólt a presszóslánynak:

– Egy állati erős kávé, Katika, tejszínhabbal!

Aztán ültében felém fordult, az arcomat nézte.

– Négy óra hosszat dolgoztam, égettek a fényszórók... Beleizzadtam.

– Mit dolgozik? – érdeklődtem.

– Tulajdonképpen semmit. De az baromi nehéz! A végén összerogyok. Hanem maga mit keres itt?

– Hogy én? Munka után vagyok. Kettőkor végzek. Szállítok...

A lány hozta a kávé. A nő kavargatás közben sem vette le a szemét rólam. Már kellemetlen volt – nem ezért jöttem. Jóízűt hörpölt a kávéból, majd kezét nyújtotta:

– Elvira vagyok – mondta, és másik kezével letörölte a habot szája széléről.

– Rádi Gábor.

– Mondja, Gábor, volna kedve délutáni melóhoz? Néhány óra csak..., és nem állandóra. Az állam jól fizet – tette hozzá, és mintha kacintott volna.

– Miféle meló?

– Hát ide figyeljen! Modell vagyok egy festőnél, nem egy *festő modellje*, mert az mást jelent. Ez a művész állami díjas, valami nagy tárlatra készül, amit évente rendeznek, és persze, a való életből vette a témát, egy szövőnő... Ez volnék én, a szövőnő, érti? A pacák nem talált megfelelő modellt Csepelen a Magyar Posztóban, randa, ragyás arcok, mondta, nincs öntudatuk, fáradtak... Engem beajánlott valaki, megfelelttem. Látja az arcomon a sminket? Még nem volt időm levenni... Szóval kell a képbe egy férfi is, a háttérbe, egy lehetőleg szőke, öntudatos arc, kissé gondterhelt, aki éppen egy újíttáson gondolkodik, homlokredőit összevonva... Ez volna maga.

– Miért pont én?

– Ahogy ideültem, feltűnt az arca. Mondták már magának, hogy szép fiú? Úgy értem – tette hozzá gyorsan –, hogy kifejező az arca, jó anyag, ez a tincse meg Kosztolányira emlékeztet... Tudja, ki volt Kosztolányi?

– A költő – mondtam bizonytalanul.

– Úgy van! De ilyesmit ne említsen. Érdeklí a dolog?

Anonymus jutott eszembe, megjegyzése a mai festészetről, a szövőnőkről meg a folyékony acélról... Meg Bérczi. Meg a nyomozók. Meg amiért itt vagyok. Zavartan ingattam a fejem, de mielőtt szólhattam volna, lecsapott:

– Értem, ha gondolkozik, hiszen csak tíz perce ismerjük egymást, csúnyán magára rontottam!... Elmondom, miről van szó: órákat kell állni beállított pózban, két nagy reflektor fényében, néha úgynevezett „derítők”, tükröző lapok fokozzák a fényhatást...

Adományozó: Aradi Péter, fotó: Szenczi Mária

– Minek kell a smink?

– Hogy feligya az izzadságot. A szövőné operába készül munka után... ruháját abban a gyárban szőtték, ahol dolgozik, és azért olyan igézően szép, mert örömmel, mosolyogva dolgozik, tudja, hogy értelme van a munkájának, építi a szocializmust. Csillogó szemmel néz a jövőbe... Viszont nem verejtékezhethet... Ezek a Mester instrukciói, ezt kell átéreznem, míg ő fest... Képes lenne ilyesmire?

Akkor is régen olvasott regények mondata ötlött fel: *a gondolatok villámsebességgel cikáztak agyában*. A sors hozza, hogy ebben a csehóban történnek velem dolgok, amik valahogy módosítják az életem? Mibe keveredtem? Miféle szerepem lehet ebben a rejtélyes és vonzó bűnügyben? Két napon belül – akárhol is vagyok – rám találnak a rendőrök, számon kérnek tőlem valamit, amiről magam sem tudok, de ami nekik, úgy látszik, nagyon fontos. És ez az ajánlat...

– Ötszázat kaphat alkalmanként, noha ezután csak két-három ülésről van szó... A Mester, ha megy neki a munka, odanyújt egy banánt..., mint a majmoknak... Látott már banánt?

Nem válaszoltam rögtön, magamban a megfelelő választ formálgattam, s amikor elkészültem, hátra dőltem a kopott presszó-székekben, és lassan, szinte szótagolva mondtam:

– Bérczi Istvánnal egy házban lakom, a barátom. Nem tudja, hol van?

Elvira hirtelen felállt, és karomnál fogva engem is felrántott.

– Jöjjön!

A Simplonból kilépve felgyorsította lépteit, kért, hogy menjek vele.

– Itt lakom, nem messze.

Szürke bérház a József körúton, második emeleti lakás. Tágas, háború előtti polgári lakás. Régi bútorok, néhány szőnyeg, tapétázott falak, néhány olajfestmény. Az egyik Velence-részletet ábrázoló, sötét tónusú, csónak a lagunán a cölöppaloták között.

– Tetszik?

– Furcsa, hogy nincsenek fények...

– No, igen – a fürdőszobából beszél –, a festő elméje lassan elborult. A század elején egyre sötétebb tónusokban dolgozott... Aztán harminchatban – kampec. Láthat még tőle néhány képet, ha körülnéz.

Arrébb csakugyan hasonló kép. Ismét Velence, de itt alakokkal teli, nyüzsgő tér, háttérben a székesegyház. Borús égbolt.

– Látja, ez még nem annyira sötét, ezt még huszonnyolcban festette... Megjárt néhány tárlatot; Munkácsy Céh, Nemzeti Szalon, Benczúr Társaság... Nem kelt el...

Már mögöttem állt – illatfelhőben és pongyolában. Nézi a képet. Nevet és lehuppan egy fotelbe. – A Molnár-Mosert érzi – legyint – olcsó kölni...

– No, üljön ebbe a másikba, és – beszéljünk.

Így szemben jobban megnézhettem. Arcáról letörülte a durva sminket, a vonásai mélyebbé váltak, szeme szélén láthatóak lettek a halánték felé húzódó vékony árkok.

Bércziről kérdezett, türelmetlenül. Elmondtam, amit csak tudtam. Amikor befejeztem, cigarettára gyújtott.

– Bérczi Pista amolyan kulcsemler – fújta magasba a füstöt, és utána nézett. – Tudja, Gábor, mi folyik itt ma? A művészvilágban? Festők az éhhalál szélére kerültek... Nem kell a munkájuk, nem állíthatnak ki, mert másként alkotnak, mint ahogy a párt előírja. Sok közülük beteg... Bérczi Tatáról jött, ő is rajzolgatott, de hamar meglátta, hogy társai sokkal jobbak... A háború előtt, már a harmincas évek végén képkereskedéssel foglalkozott. Kiállítási termet nem nyithatott a zsidótörvények miatt. Kávéházakba szorult, de mindig jó szemmel válogatott, és loholt velük a remélt vevőkhöz. Aztán behívták munkaszolgálatra. Koncentrációs táborban is volt, túlélte, az amerikaiak szabadították fel. Hazajött, folytatni akarta a szakmát, keretezni is megtanult, aztán megint üldözött lett... Untatom?

Elnyomta a csikkjét, s ahogy a hamutartóhoz hajolt, pongyolája felül megnyílt – mint egy filmjelenetben, amikor a hősnő hódít.

- Dehogyan! – rebbentem fel.

- ... szóval a pálya szélére került..., de tulajdonképpen én sem sokat tudok róla... ki fiaborja, a körülményeiről... Tény, hogy bejárása van mindenféle odúba, ahol manapság érdemlegesen festenek... Átvész képeket, a festék néha még nedves a vásznon, és megpróbálja *elhelyezni*. Érti? Nem kis kockázat... Iszik velem egy teát?

Zavart bólintásomra felállt, és kiment a konyhába; tovább nézegettem a képeket, de kapkodva fel-felötlött bennem, hol kellene meghúznom magam, mit csináljak, mit mondjak a szüleimnek.

- Akarja, hogy én töltsék?

- Köszönöm. Nagyon kedves, a tea is finom... Hanem most mondja el, ki maga?

Kérdésem ügyetlen és durva volt, mégis megértően mosolygott.

- Jogos..., én nem vagyok akkora rejtély, mint Bérczi Pista. Látja a képeket a falon? A nagybátyám festette. A család még a harmincas évek elején Pestre költözött, nagybátyám művészbarátai között nőttem fel... Többen kértek modellnek. Akkor kezdtem a *szakmát*.

- Akt is volt?

- Gondoltam, hogy megkérdi. Szívesen lettem volna. De erre nem kértek.

- Ne haragudjon...

- Semmi gond. Van élettársam, csak máshol lakik. Látogatjuk egymást, s ez nekem elég. A szüleim a háború alatt haltak meg, természetes halállal. Szerencsénk volt. Akar még tudni valamit?

- Igen. Itt maradhatnék egy-két éjszakára?

Pillanatig gondolkodott.

– Itt ez a dívány, néhány párnával. Hozok magának egy plédet... Pizsamával sajnos, nem szolgálhatok.

– Bevittem egy rajzot a laphoz – mondja a szikár, egyenes tartású nő, és szájába veszi a nagy tálból kivett rósejbnit.

– És?

– A képszerkesztőnek nem tetszett.

Morgások az asztal körül. Valaki előre hajol.

– A rajzaidért innét párszáz kilométerre tárlatot ajánlanának... Vennék...

– Ha nem is, mint a cukrot, de az értők nem félnének. Mit szól ehhez, költőtárs?

Magas, kissé görnyedt férfi áll az asztalnál, két ujjával, csipesz-szerűen összefog és kiemel két vastagabb rósejbnit. Csokornyakkendőt visel, ez ugyancsak megkülönbözteti a társaság kopott tagjaitól. A krumplit az asszony szájába teszi.

– Ez a tiszteletdíj a rajzodért.

– Na, máris megvette valaki! – röppen egy hang, de azonnal köhögésbe fullad. – Én megértem azt a pártközpontból szalajtott embert..., mit kezdjen a hervadt virágaiddal? Festhetnél lobogó zászlókat a búzamezőn...

Elszántan nevetnek, ütik az asztallapot.

– Hé, ha kiborítjátok, nem lesz több... – kiált Elvira. – Három krumplim maradt a konyhában.

A csokornyakkendős úr kiegyenesedik, kezében üveg pohár, az is elegáns a bögrék között. Körmével megkocogtatja a poharat, a zaj halkul.

– Arra kérlek benneteket, hogy ezentúl nevezzétek burgonyának a krumplit.

– Miért?...

– Ez a gumó megérdemli a jobb hangzást. Azt mondom: krumpli, és máris Róbert bácsi krumplilevesére gondolsz, katonai csajkákra, amelyekbe feltűrt ingujjú merőlegények csapják a paprikáskrumplit, meg járdaszélen pihenő kubikusokra, akiknek ebédszünetben konyharuhával letakart fazékban hozzák asszonyaik a főtt krumplit... A krumpli a proletariátust képviseli, kisajátított proli eledel.

– ... és miért burgonya?

– A burgonya elnevezés fennköltebb. Nem érzitek? Burgonya, mondom, és mintha az est úrnője jelenne meg hosszú ruhában, legyezővel... A szónak aurája van. Akusztikája. Az étlapokon is csak levesre és salátára aggatják a krumplit, a rangos ételek körítése: burgonya.

– Étlap! Mikor láttam utoljára étlapot...

Elvira kiviszi az üres tálat.

– Megcsinálom még a három burgonyát... Jó?

– És a rósejbni szó maradhat?

– A rósejbni – ízelgeti a szót a költő – a középosztály. Nem magyar..., van benne valami finom megmunkáltság..., egy háziasszony slafrokban...

Adományozó: Aradi Péter, fotó: Szenczi Mária

A nagy terem – régi polgári ebédlő? stúdió? lovarda? – sarkában ülök, és hallgatom a beszédfoszlányokat. Én sem tartom fontosnak a jelenléteimet. Hetek óta Elviránál lakom. Ő vett rá, hogy ne várjam meg, míg a rendőrség megtalál, jelentkezsek magam. Jelentkeztem. Három napig bent tartottak, búcsúzóul megverték, összerugdostak. *Most az egyszer megúszta! Legközelebb nem szabadulsz ilyen könnyen!* Elvira hazavitt magához. Ennek vagy öt hete, azóta most mozdultam ki először. Volt min gondolkodnom. A modellezés a Mesternél – Elvira szava – persze, nem jött be. Már befejezte a képet. Nem kérdeztem, találtak-e férfimodellt.

Dél előtt mondta Elvira, hogy este elmegyünk a festői társaságába.

– Már tudnak magáról. Bérczi Pistáról meg pláne... Nem kell megijedni, szelíd és romlott bohémek, a nyomor szélén. De tehetségek! Készüljön arra, hogy talán észre sem veszik. Maga leül egy sarokba, kap a kezébe egy pohár bort, és – hallgat.

Nem tudom, hogy jöttünk ide – villamossal talán. A füsttől, a zajtól, a jövés-menéstől szédülök. Elvira kezembe nyom valami italt, rossz ízű, kevert alkohol.

Mondattöredékeket értek – *hülyeség, hogy a festőművészet fejlődik...*

formaváltozások vannak..., a tudományban lehet fejlődés, felfedeznek valamit, megtalálják egy betegség kórokozóját –, kiabálnak, nevetnek.

– Ki hozta ma a bort?

– A kóser pincében éppen mértek.

– Ingyen adták?

– Mostanában ez a legjobb..., rabbi felügyeli, hogy ne vizezzék.

– Szóval nem volt ingyen.

– Ahogy vesszük.

– A demizsont a művészet nevében lefoglalom! Csendélethez kell.

Elvira, úgy látszik, megfélekezett rólam. Még mindig beszédfoszlányok, túl hangosak.

– *Szürrealistának tartja magát? – A valóságon túli formavilággal van kapcsolatam... ahol álomszerűvé válnak a dolgok...*

– Azt hiszem, ideje hogy hazamenjen – mondta másnap reggel Elvira, tea és pirítós közben. – Az arcán és homlokán már nem látszik semmi. Nyugodtan megmutathatja magát a szüleinek is. És nem hiszem, hogy *azok* zaklatni fogják..., kis hal maga...

Sajnálom, hogy a modellezésből semmi sem lett. Miből fog élni? Nézzen valami tűrhető állás után. Ez a triciklizés nem jövő, gondolom, nem is veszik vissza.

– Köszönöm, hogy itt lehettem – álltam fel a konyhaszékből. – Ha tudok valamit Bérczi Pistáról...

– Persze, én úgyszintén. – Már az ajtóban voltam, amikor utánam szólt: – Nézzen be néha a Simplonba. Ha ott talál, elkísérem a lakására. Ott nem bámulnak rám a képeim...

Indultam haza, a késő őszi ezen a reggelen enyhe tavasziasba váltott, napfény szárítgatta a háztetőket, és verebek repdestek a már levelüket veszített fákon. Jólesett a séta, mint a kórházból szabadulónak az első út a szabadban. Arra a gondolatra, hogy „hazamegyek”, megborzongtam. Hideg lakás, szürke falak, körfolyosó... Félúton eldöntöttem, hogy először felugrom a szüleimhez, enni és magyarázkodni. Odaérve kettessel vettem a lépcsőket, mint gyerekkoromban.

A szokásos három rövid csengetésre nem nyílt ajtó. Ismét csengettem, majd óvatosan dörömböltem az ajtón. Furcsa volt, hogy egyikük sincs otthon, ritkán hagyták el a lakást együtt délelőtt. Elhatároztam, hogy mégis hazamegyek, aztán délután visszajövök. Leslattyogtam a lépcsőkön, amint leértem, a kapu melletti házmesterlakás ajtaja megnyílt, és a küszöb előtti fémlábtörlőre kilépett Jani. „Jó időzítés” – gondoltam. – Nem tudja, hová mentek az öregek?

– Kitelepítették őket. Már két hete.

kép | Fortepan.hu

felső kép | Adományozó: Aradi Péter, fotó: Szenczi Mária